

Jak manipulovat prostřednictvím filmu

KNIŽNÍ TIP
Ondřeje Elbela

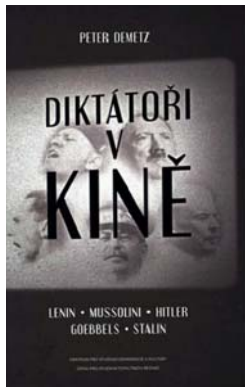
V knize amerického literárního historika a českého rodáka Petera Demetze *Diktátoři v kině* se prolínají dějiny propagandy na filmovém plátně s historikami o mocenských manýrách Lenina, Mussoliniho, Hitlera, Goebbelse a Stalina.

Zřejmě jen málokdo z našich soupeřů dokáže sledovat filmové dějiny 30. let minulého století s takovým nadhledem jako právě Peter Demetz (*1922). V brněnských kinosálech byl doma už od raného dospívání. Jeho vychovatelka totiž filmy náruživě milovala a brávala ho s sebou na promítání. V biografech Lido, Kapitol nebo Centrál tak mladý Peter na vlastní oči sledoval rozkvet meziválečné kinematografie. V knize *Diktátoři v kině* (v českém překladu ji společně

vydaly Centrum pro studium demokracie a kultury a Ústav pro studium totalitních režimů) píše o době, která se ho bezprostředně dotkla.

V době, kdy Demetz hltal filmy s Laurelem a Hardym nebo Charliem Chaplinem, se nad evropskými demokraciemi šefilo. Rozvracející působení komunismu, fašismu a nacismu se podepsalo i na osudech budoucího literárního historika. Jako mladík židovského původu nejdřív přišel za války o milované kino. Při holokaustu zahynula jeho matka.

Po emigraci v roce 1948 zakotvil na prestižní americké Yaleově univerzitě. Nápad napsat knihu o politickém pozadí filmů z meziválečného SSSR, Itálie a Německa v něm zrál řadu let, svůj sen si nakonec splnil v úctyhodných 95 letech.

Stejně jako Demetz žili Lenin, Mussolini, Hitler, Goebbels a Stalin v době, kdy se z kinematografie stal prostředek masové zábavy. Ve státech, které se snažily ovládnout všechny stránky lidského života, se samozřejmě otvírala otázka, jak ovládnout smysly mas skrz stříbrné plátno. Demetz ve své knize srovnává, jak na to jednotliví vůdci šli: jakkoli měli podobné cíle, rozdílly byly markantní. Jeho práce tak ukazuje na to, jak se propagandistické mašinerie vyvíjely v čase.

Demetz nás ve vyprávění bere na zapadlá nádraží bolševického Ruska, kde je příjezd agitačního vlaku s promítacím zařízením mimořádnou událostí. Vladimír Iljič Lenin byl zprvu k filmovému žánru skeptický, nadchl ho až snímek o hydraulickém dobývání rašeliny. Právě naučné filmy měly mít podle ruského revolucionáře zásadní vliv na přeměnu carských poddaných v soudruhy. V Itálii o pár let později už filmový trh vypadal úplně jinak. Benito Mussolini plně pochopil moc kamery a nechal se natáčet jako lidový hrdina – s odhalenou hrudí při žních. Z filmového průmyslu fašistické Itálie, nacistického Německa i Stalinova

Sovětského svazu pak vysloveně tryská touha diktátorů dohnat a předejnat Hollywood. Přes jejich absolutní moc se jim to ovšem nepodařilo, ať už investovali do filmové produkce jakékoli částky. Ač Italové dovedli na natáčení velkofilmu *Pád Kartága* přesměrovat 30 tisíc vojáků a 30 cirkusových slonů, v ateliérech u Říma nemohlo vzniknout stejné tvůrčí prostředí jako ve svobodném světě.

Vedle všudypřítomné cenzury a nevypočitatelného chování mocných se kniha snaží postihnout, jak se svět filmových hvězd prolínal se zákulisím diktátorů. Demetz v těchto chvílích sklouzává ke spekulacím a odbíhá k hereckým osudům. Ano, ty v totalitních režimech s politikou jistě souvisí. Pro čtenáře bez hlubší znalosti tehdejších zahraničních filmů ale může být náročné vyznat se v desítkách jmen režisérů, producentů, herců a jejich rolí. V takovém případě se vyplatí sledovat to hlavní – jak nový žánr diktátory pohltil.

Peter Demetz: Diktátoři v kině
(CDK a ÚSTR 2020)